Risico- en CrisisBarometer
November 2021

Lieke Bos
Femke Konings

M211166
3 december 2021

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

motivaction
insights and strategy

Inhoudsopgave

Achtergrond	3
Conclusies	4
Resultaten	
✓ *Vertrouwen in de overheid en veiligheidsperceptie*	6
✓ *Rol van de overheid*	15
✓ *Verschillen tussen groepen o.b.v. leeftijd en opleidingsniveau*	18
Bijlagen	21

Achtergrond

In opdracht van de NCTV doet Motivaction periodiek onderzoek naar de beleving van Nederlanders van de nationale veiligheid en het vertrouwen dat zij hebben in het optreden van de overheid bij rampen en crises: de Risico- en CrisisBarometer.

De Risico- en CrisisBarometer bestaat uit twee basismetingen per jaar, in het voorjaar en najaar. Daarnaast kan de Risico- en CrisisBarometer bij een (dreigende) crisis op acute basis worden uitgevoerd. De basismetingen dient dan als vergelijkingsmateriaal voor de resultaten van de spoedmeting.

Opzet van het onderzoek

Dit rapport bevat de resultaten van de tiende meting (na eerdere metingen in het voorjaar van 2021, 2020, 2019, 2018 en 2017). Bij deze najaarsmeting van 2021, uitgevoerd tussen 20 oktober en 31 oktober 2021, zijn in totaal n=812 Nederlanders ondervraagd. De resultaten zijn representatief voor de Nederlandse bevolking in de leeftijd van 16 t/m 75 jaar, op basis van geslacht, leeftijd, opleiding en regio.

Leeswijzer

Na een samenvatting van de belangrijkste resultaten tonen we de bevindingen uit deze meting in visuele vorm (grafieken en tabellen), ondersteund met een tekstuele toelichting. Waar mogelijk wordt in de rapportage een vergelijking gemaakt met de resultaten uit eerdere metingen. Indien percentages significant van elkaar verschillen, dan is dit in kleur gemarkeerd (**rood** bij een significant afname, **groen** bij een significante toename ten opzichte van de vorige meting).

Conclusies (1/2)

Vertrouwen in de overheid en veiligheidsperceptie

Vertrouwen in de overheid na daling nu stabiel; corona-effect is weg

Na een toename van het vertrouwen in de overheid als gevolg van de coronacrisis in 2020, daalde het vertrouwen in de Nederlandse overheid weer in 2021: van 54% (heel) veel vertrouwen naar 26% (heel) veel vertrouwen. Het huidige vertrouwen in de overheid is onveranderd ten opzichte van het voorjaar. Een kwart heeft (heel) veel vertrouwen, maar een veel grotere groep (69%) geeft aan weinig tot geen vertrouwen te hebben in de Nederlandse overheid.

Grootste zorgen zijn nu terrorisme, toenemende criminaliteit en spanningen tussen bevolkingsgroepen

Wanneer Nederlanders zelf mogen aangeven over welke gebeurtenissen zij zich het meest zorgen maken, omtrent de veiligheid in Nederland, dan zien we dat de meeste mensen wederom terrorisme benoemen (23%), maar ook in toenemende mate zorgen te hebben over toenemende criminaliteit (22% vs. 9%) en spanningen tussen bevolkingsgroepen (20% vs. 9%).

Ook de spontaan geuite zorgen over de openbare orde (12% vs. 6%), klimaatverandering (11% vs. 7%) en drugs (7% vs. 1%) zijn toegenomen ten opzichte van het voorjaar. De zorgen om het coronavirus (13% vs. 20%) en het overheidsbeleid (4% vs. 11%) zijn juist gedaald.

Wanneer we Nederlanders een rijtje met mogelijke rampen/crises voorleggen, zien we eenzelfde patroon. De meest genoemde zorgen zijn hier spanningen tussen bevolkingsgroepen (36%), terrorisme (35%) en extremisme (33%). Een aantal zorgen nam toe ten opzichte van het voorjaar; de zorg over spanningen tussen bevolkingsgroepen (36% vs. 32%), extremisme (33% vs. 28%), extreem weer (21% vs. 15%), uitval van vitale processen (20% vs. 15%), ondermijnende criminaliteit (15% vs. 11%) en overstromingen (13% vs. 7%), namen allen toe. Ook hier zien we dat de zorg om infectieziekten verder is afgenomen (27% vs. 35%), evenals de zorg om cyberdreigingen (24% vs. 29%).

Ervaren kans en de ernst van de gevolgen van veel potentiële rampen/ crises in het najaar hoger ingeschat dan in het voorjaar

De inschatting van de kans op- en de ernst van de gevolgen van: ondermijnende criminaliteit, spanningen tussen bevolkingsgroepen, extremisme, terrorisme, extreem weer en overstromingen, zijn gestegen ten opzichte van het voorjaar. Opvallend is dat de *kans* op infectieziekten nu lager wordt ingeschat dan in 2020, terwijl de coronapandemie nog steeds voortduurt.

Conclusies (2/2)

Zorg om gevolgen voor zichzelf en naasten is wederom het grootst bij infectieziekten

Kijkend naar de gevolgen van de verschillende potentiële rampen en crises voor zichzelf en voor hun naasten, dan zijn de Nederlanders het meest bezorgd over de gevolgen van infectieziekten.

Meer Nederlanders geven bij rampen prioriteit aan eigen veiligheid en die van hun naasten dan dat zij anderen zouden helpen

Meer dan in eerdere metingen geven Nederlanders aan in het geval van een ramp of crisis anderen pas te helpen als zij weten dan hun naasten veilig zijn (56% vs. 51%) en als zij zelf geen gevaar meer lopen (47% vs. 40%). Wel geeft nog steeds een meerderheid aan dat het in hun karakter zit om anderen te helpen tijdens rampen en crises.

De rol van de overheid

Wederom dalend vertrouwen in overheidsbeleid om rampen en crises te voorkomen

Het vertrouwen in de overheid om rampen en crises te kunnen voorkomen daalde wederom. Voor bijna alle voorgelegde rampen en crises geldt dat er een groeiend aantal Nederlanders is, dat vindt dat de overheid *te weinig* doet om deze gebeurtenissen te voorkomen. Dit verschil is het grootst bij overstromingen (31% vs. 16% in voorjaar 2021). Net als in het voorjaar zien we dat Nederlanders nog het vaakst denken dat de overheid te weinig doet aan het voorkomen van spanningen tussen bevolkingsgroepen (58%).

Vertrouwen in informatievoorziening stabiel

Net als het algemene vertrouwen in de overheid zien we dat ook het vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid na een daling in het voorjaar, nu stabiel is. Het vertrouwen is hiermee weer in lijn met het vertrouwen van voor de pandemie.

Ruim twee op de vijf (44%) Nederlanders geven aan (heel) veel vertrouwen te hebben in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis. Echter is de groep die hier geen vertrouwen in heeft, even groot (44%).

Vertrouwen in de overheid en veiligheidsperceptie

Vertrouwen in overheid na daling in het voorjaar nu stabiel; corona-effect is weg

Het vertrouwen dat Nederlanders hebben in de overheid was sinds het begin van de coronacrisis (zomermeting 2020) gestegen ten opzichte van het najaar van 2019. Na een tweede stijging van het vertrouwen in december 2020 (54% (heel) veel vertrouwen), halveerde het vertrouwen in het voorjaar van 2021. Een half jaar later is het vertrouwen onveranderd en heeft kwart (25%) van de Nederlanders (heel) veel vertrouwen in de overheid, maar een veel grotere groep (69%) weinig tot geen vertrouwen. Het vertrouwen in de overheid is hiermee weer terug op het niveau van voor de crisis.

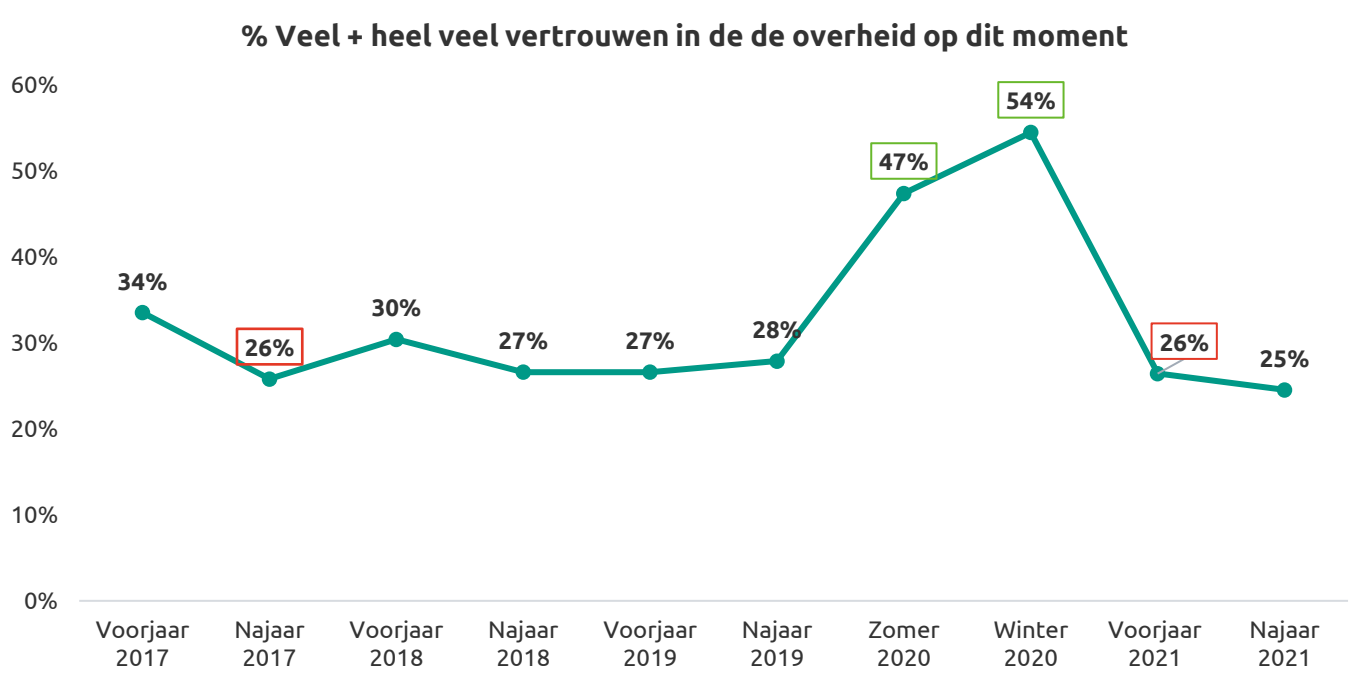

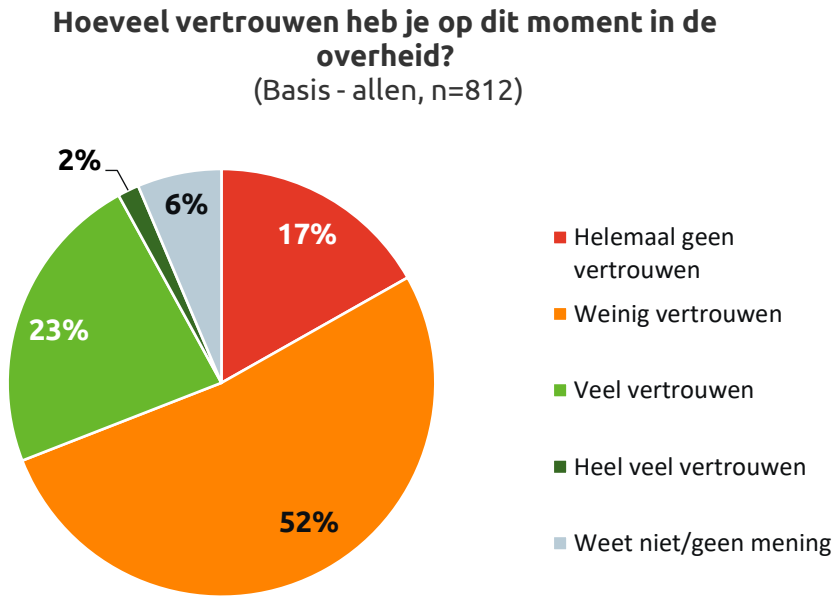

GROEN is significant hoger ROOD is significant lager

Minder zorgen om coronavirus en meer om criminaliteit en spanning tussen bevolkingsroepen

In deze meting zien we dat het aantal personen dat zich zorgen maakt over terrorisme ongeveer gelijk is aan een half jaar geleden. Terrorisme blijft de grootste zorg onder het Nederlandse publiek (23%).

- Wel zien we dat men zich ten opzichte van het voorjaar vaker zorgen maakt over een toename van criminaliteit (22% vs. 9%). Daarnaast zijn ook de spanningen tussen bevolkingsgroepen dit najaar een grotere zorg dan in het voorjaar (20% vs. 9%).
- Verder zien we dat Nederlanders zich zorgen maken over de openbare veiligheid en daarbij de toename van geweld en agressie in het land (12% vs. 7%). En is er een stijgende zorg over klimaatverandering (11% vs. 7%) en over drugs (7% vs. 1%).
- De zorg om het coronavirus is juist gedaald (13% vs. 20%).

Wanneer je denkt aan gebeurtenissen met een mogelijke invloed op de veiligheid in Nederland, waarover maak je je dan zorgen?
Open vraag, gecategoriseerde antwoorden
(Basis - allen)

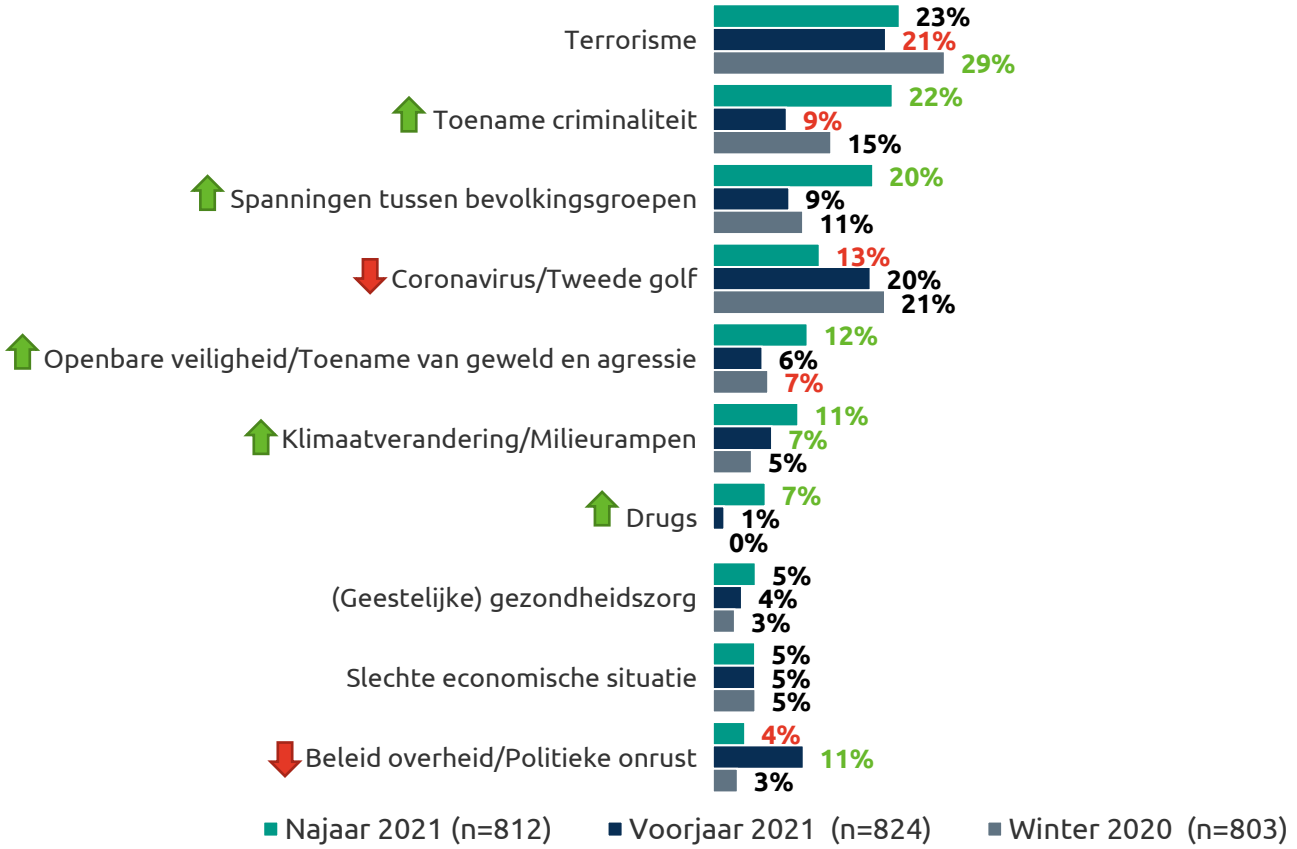

N.B. alleen de top-10 meest genoemde antwoorden in het najaar van 2021 zijn in de grafiek getoond.

GROEN is significant hoger **ROOD** is significant lager

Zorgen om criminaliteit en spanningen tussen bevolkingsgroepen nemen toe

- Hiernaast staat de top-3 gebeurtenissen die spontaan genoemd worden als mogelijk van invloed op de nationale veiligheid.
- De spontane genoemde zorg om terrorisme schommelde gedurende voorgaande metingen, maar is nu stabiel.
- Wel zien we een sterke stijging in het aantal Nederlanders dat zich zorgen maakt over toenemende criminaliteit in het land (22% vs. 9%). Ook spanningen tussen bevolkingsgroepen worden nu vaker genoemd dan in voorjaar (20% vs. 9%).

% Gebeurtenissen met mogelijke invloed op de veiligheid in Nederland (spontaan genoemd)

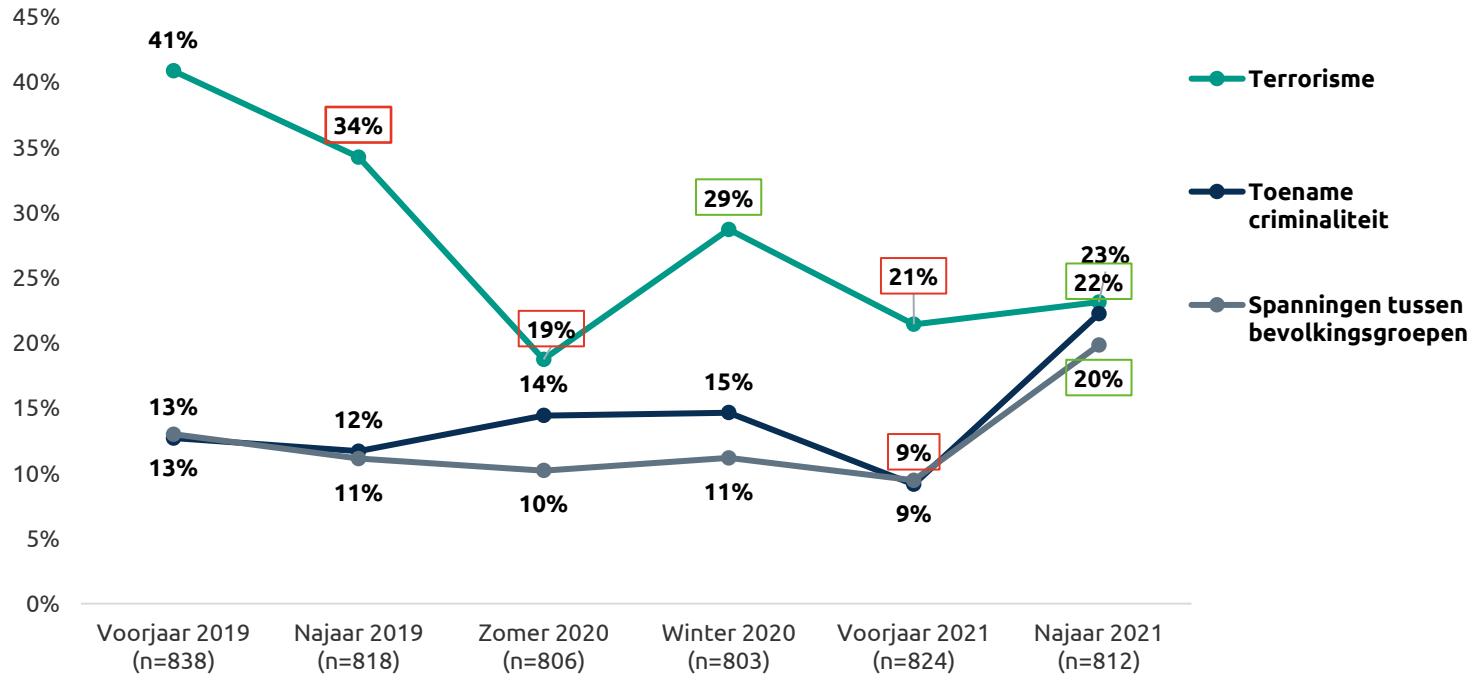

Grootste zorg om spanningen tussen bevolkingsgroepen

De deelnemers zijn gevraagd uit een lijst van zeventien mogelijke rampen en crises, drie gebeurtenissen te kiezen waar zij zich het meest zorgen over maken.

- Ten opzichte van het voorjaar zien we ook hier dat de zorgen om spanningen tussen bevolkingsgroepen zijn gestegen (36% vs. 32%). Hoewel de zorg om terrorisme niet steeg, blijft dit wel één van gebeurtenissen waar Nederland zich het meest zorgen over maakt (35%). De zorg om terrorisme is ongeveer gelijk aan de zorgen om spanningen tussen bevolkingsgroepen.
- Opvallend is dat dit najaar de zorg om infectiezieken verder is gedaald (27% vs. 35%).
- Daarbij zien we ook dat de zorg om cyberdreigingen is gedaald ten opzichte van dit voorjaar (24% vs. 29%).
- De zorgen met betrekking tot extreem weer leven dit najaar juist sterker onder Nederlanders (21% vs. 15%). In dezelfde lijn nemen ook de zorgen om overstromingen toe (13% vs. 7%).

Kun je maximaal drie gebeurtenissen in onderstaande lijst aangeven waar jij je de meeste zorgen over maakt? - top 10
(Basis - allen)

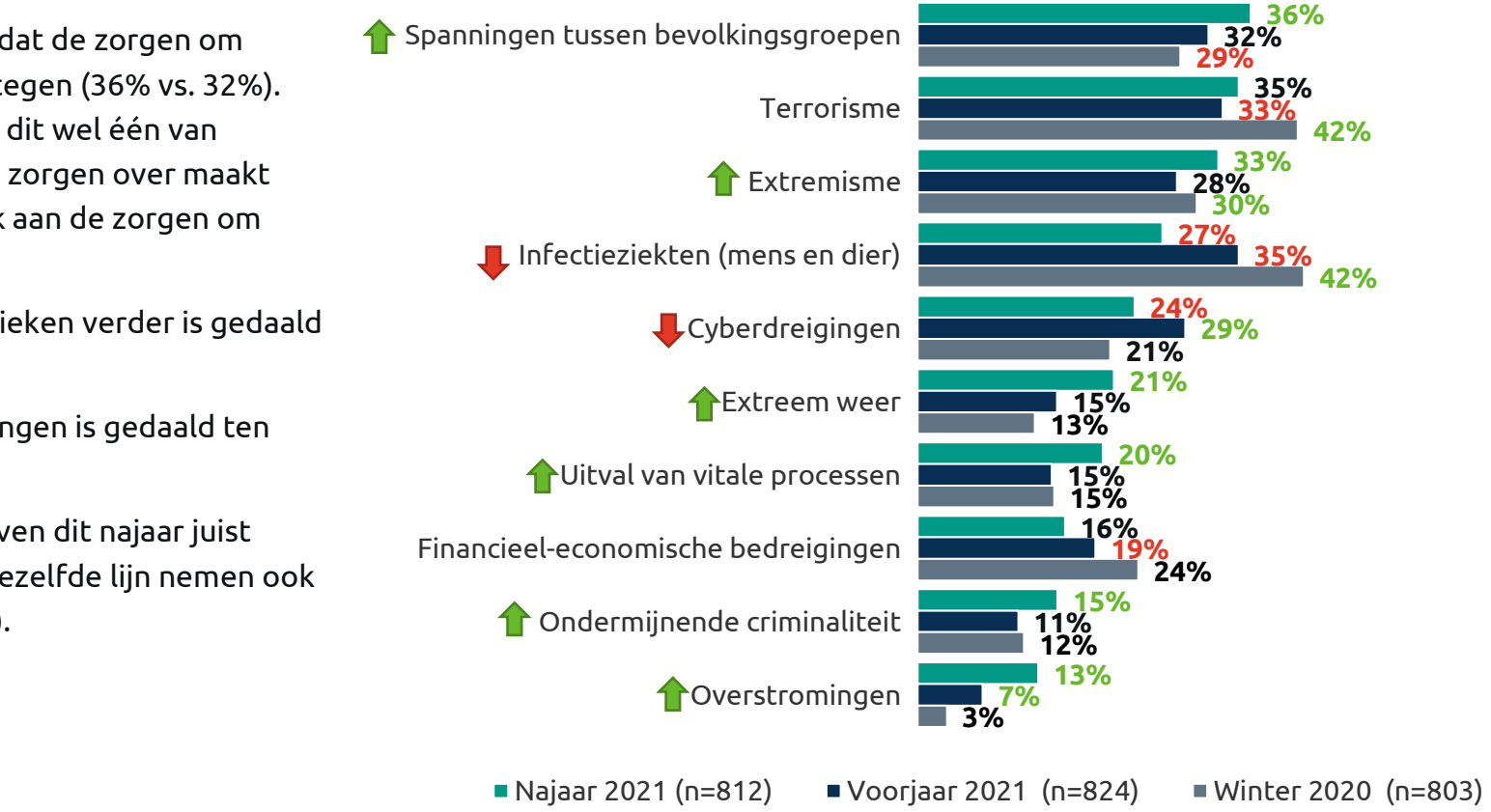

GROEN is significant hoger ROOD is significant lager

Matrix kansen en gevolgen

- Van alle voorgelegde crises en rampen acht Nederland de kans op ondermijnende criminaliteit het grootst. De ernst hiervan wordt echter relatief laag ingeschat.
- Voor infectieziekten en terrorisme worden de kans op - en de gevolgen van - in verhouding het meest bedreigend gevonden.
- De kans op cyberdreigingen wordt zeer waarschijnlijk gevonden, al vindt men de gevolgen daarvan nog steeds wat minder ernstig dan bij terrorisme en infectieziekten.
- Nederlanders achten stralingsongevallen en aardbevingen nog steeds het minst waarschijnlijk. Ook de gevolgen van met name aardbevingen worden relatief laag ingeschat.

Ervaren kans op- en ernst gevolgen van veel potentiële rampen/crises toegenomen

- De inschatting van de kans op - en de ernst van de gevolgen - van een aantal rampen en crises zijn gestegen ten opzichte van het voorjaar: ondermijnende criminaliteit, spanningen tussen bevolkingsgroepen, extremisme, terrorisme, extreem weer en overstromingen.
- Opvallend is dat de kans op infectieziekten nu lager wordt ingeschat dan voorheen, terwijl de coronapandemie nog steeds voortduurt.
- De kans op cyberdreigingen en milieurampen/chemische incidenten worden deze meting juist hoger ingeschat.

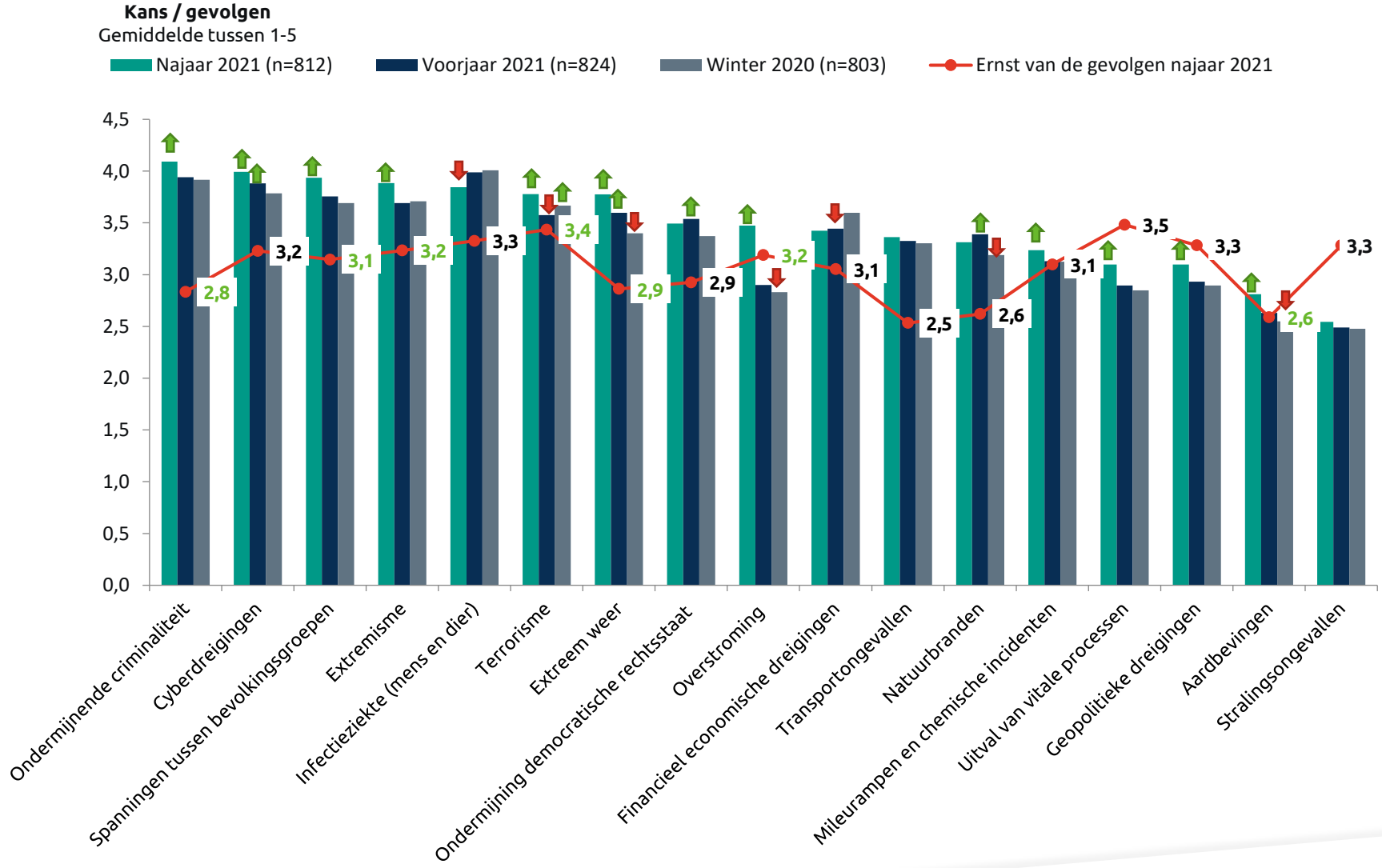

Zorg om de gevolgen voor zichzelf en naasten blijft het grootst bij infectieziekten

Net als in het voorjaar maken Nederlanders zich de meeste zorgen - voor zichzelf en hun naasten - om de gevolgen van infectieziekten. 79% maakt zich hier (heel) veel zorgen over. De zorgen om de gevolgen van spanningen tussen bevolkingsgroepen voor zichzelf en hun naasten, zijn ten opzichte van dit voorjaar gestegen. 74% maakt zich hier (heel) veel zorgen over. Ook maakt men zich in toenemende mate zorgen om de gevolgen van ondermijnende criminaliteit, extremisme, overstromingen en terrorisme voor zichzelf en hun naasten.

In welke mate maak je je momenteel zorgen over de veiligheid van jezelf en je naasten als gevolg van onderstaande gebeurtenis(sen)?
(Basis – maakt zich zorgen om gebeurtenis, voorjaar 2021)

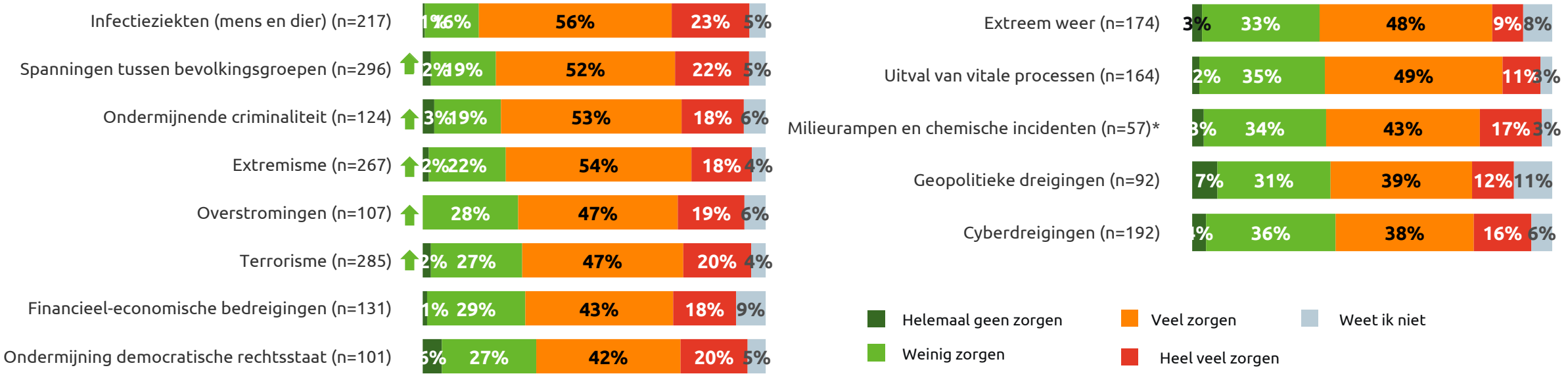

** Vanwege het lage aantal respondenten zijn deze resultaten indicatief. De resultaten voor transportongevallen, aardbevingen, natuurbranden en stralingsongevallen worden niet getoond, aangezien de aantallen daarvoor te laag zijn (n<50).*

Toenemend aantal Nederlanders prioriteert zichzelf of naasten tijdens rampen en crises

Dit najaar is het aantal personen toegenomen dat anderen pas zou helpen bij een ramp/crisis als zij weten dat hun naasten veilig zijn (56% vs. 51%). Ditzelfde geldt voor het aantal personen dat aangeeft dat zij anderen pas zouden helpen als zij zelf geen gevaar meer lopen (47% vs. 40%). Ook voelt een dalend aantal Nederlanders zich verplicht om anderen te helpen, dit percentage daalde in een jaar van 66% in de winter van 2020 naar 60% nu.

Twee op Nederlanders vijf (41%) geven aan graag meer informatie te willen over hoe zij anderen fysiek kunnen helpen tijdens een ramp of crisis. Ook deze informatiebehoefte daalde ten opzichte van een jaar eerder.

Ongeveer de helft van de Nederlanders zou anderen pas helpen als zij ook daadwerkelijk zouden weten wat ze moeten doen in zo'n situatie (49%). Aanvullend geeft een op de vijf Nederlanders aan anderen niet te helpen, omdat zij niet goed weten wat zij moeten doen (18%).

In hoeverre ben je het eens of oneens met de volgende stellingen?
(% eens + helemaal mee eens)

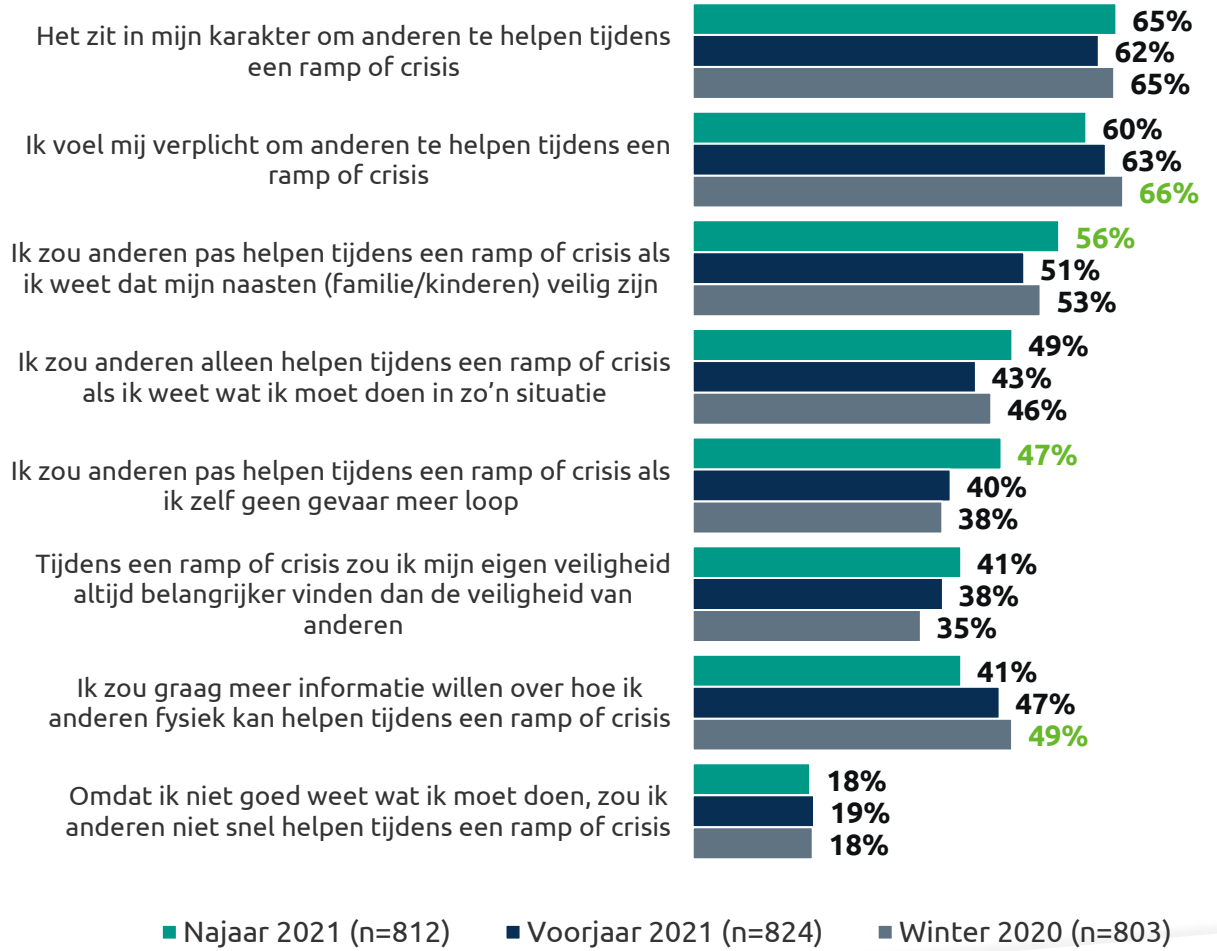

Rol van de overheid

Dalend vertrouwen in overheidsbeleid ter preventie van rampen en crises zet door

Het aantal Nederlanders dat vindt dat de overheid niet genoeg doet voor de preventie van gebeurtenissen neemt sinds de winter van 2020 toe.

Voor meer dan de helft van de voorgelegde gebeurtenissen zien we een stijging in het aantal mensen dat vindt dat de overheid *te weinig* doet aan preventie. Voor sommige gebeurtenissen zien we gelijktijdig een afname in het aantal Nederlanders dat zegt dat de overheid *genoeg* doet. Dit geldt het sterkst voor overstromingen. Hier zien we dat het aantal Nederlanders dat vindt dat de overheid te weinig doet met 16% is toegenomen (tot 31%) en het aantal personen dat vindt dat de overheid genoeg doet met 13% is afgenomen (tot 47%).

Nederlanders zijn het minst te spreken over het overheidsbeleid op het gebied van:

- **Spanningen tussen bevolkingsgroepen** (58% overheid doet te weinig);
- **Extremisme** (53% overheid doet te weinig);
- **Ondermijnende criminaliteit** (52% overheid doet te weinig).

In hoeverre vind je dat de Nederlandse overheid voldoende doet om deze gebeurtenis te voorkomen? (Basis - Allen, n=812)

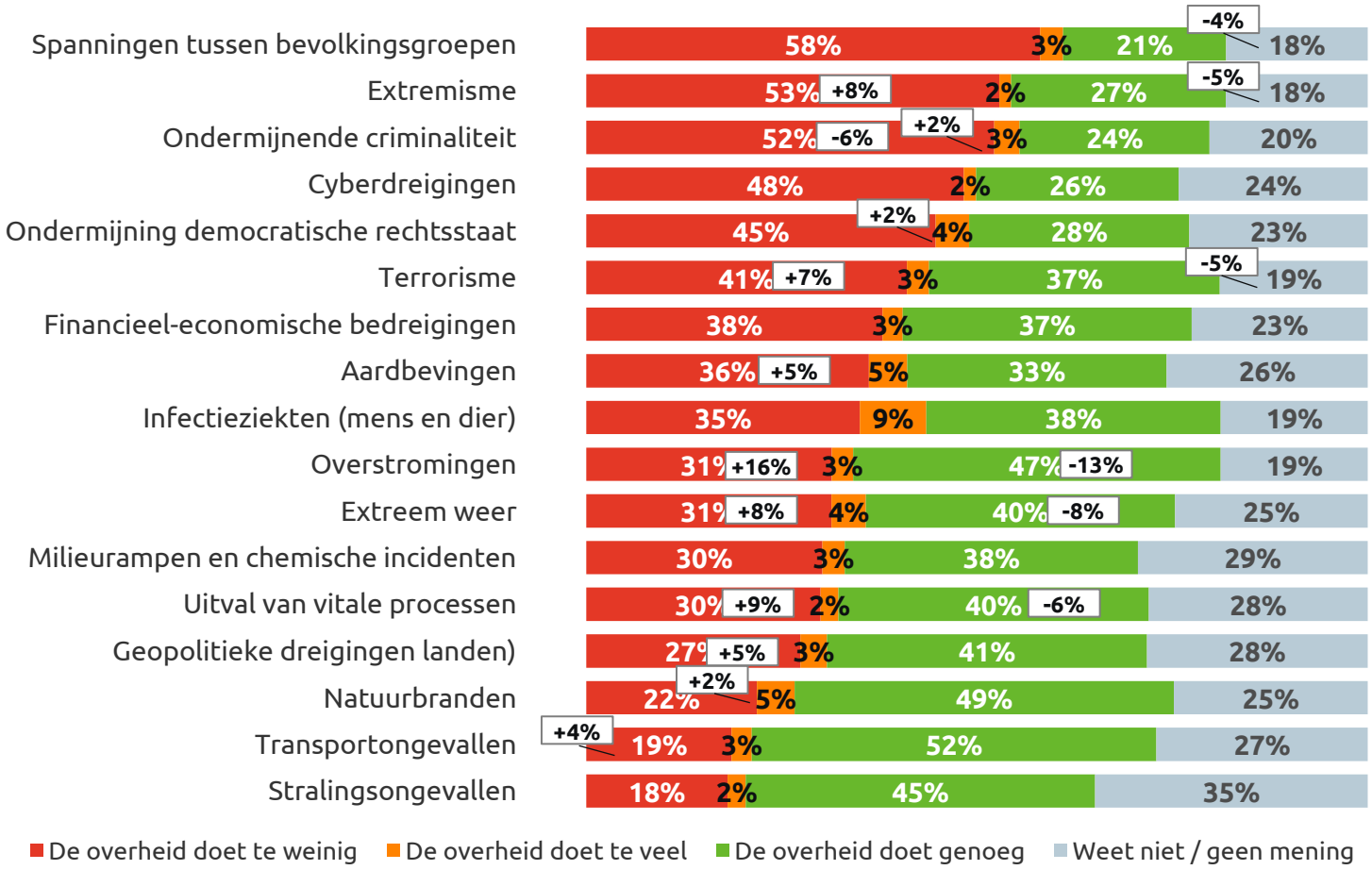

Vertrouwen in informatievoorziening van overheid bij rampen en crises is gestabiliseerd en weer terug op het oude niveau

Na de daling van het vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij rampen en crises van afgelopen voorjaar, lijkt het vertrouwen nu enigszins te zijn gestabiliseerd. Het corona-effect is hiermee verdwenen en het vertrouwen in de informatievoorziening is weer teug op het niveau van voor de crisis. Op dit moment geven circa vier op de tien (44%) Nederlanders aan (heel) veel vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid te hebben bij een ramp of crisis. Ook het aantal Nederlanders dat hierin weinig tot helemaal geen vertrouwen heeft is gelijk gebleven.

% Veel + heel veel vertrouwen in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis

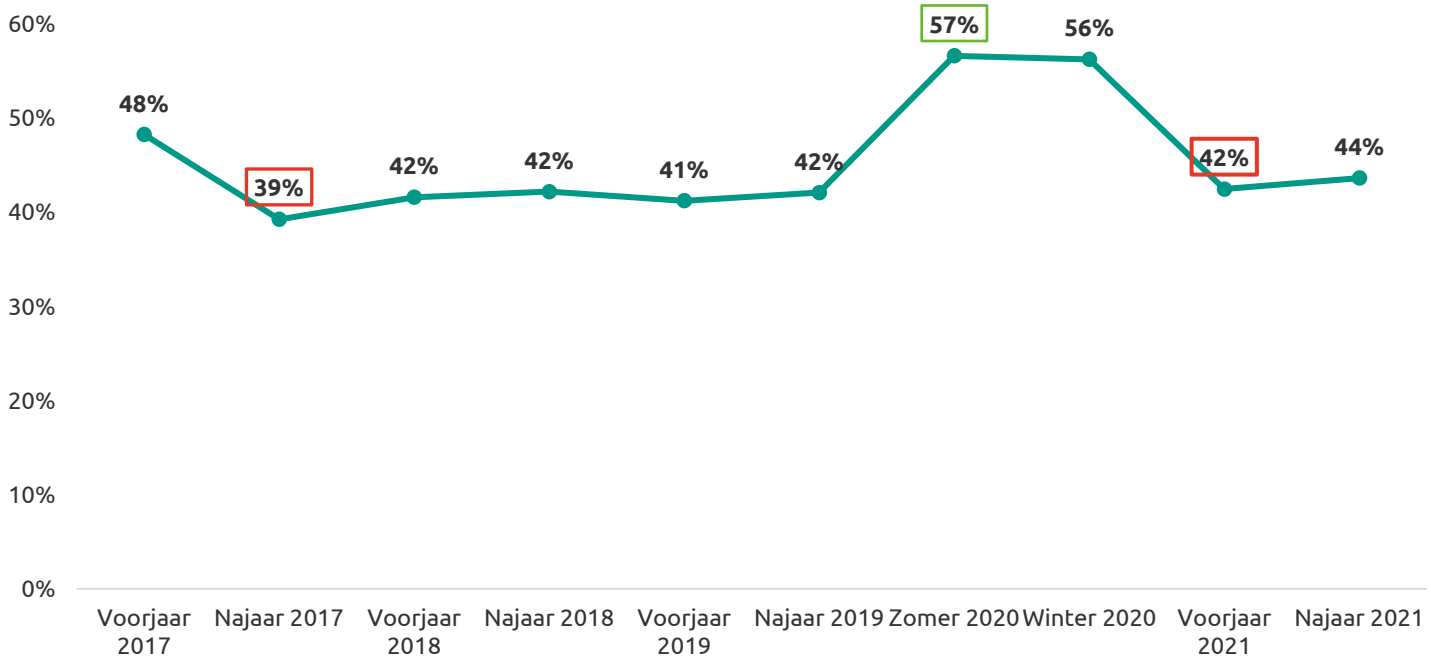

Hoeveel vertrouwen heb je in de informatievoorziening van de overheid bij een ramp of crisis?
(Basis - allen)

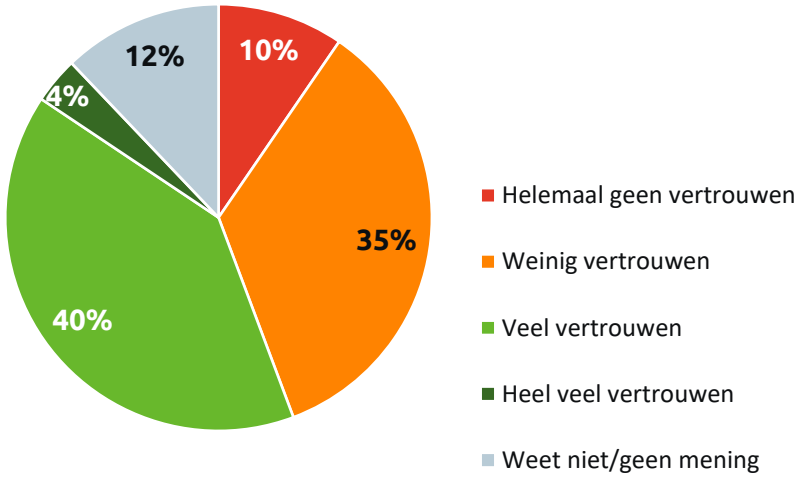

GROEN is significant hoger ROOD is significant lager

Verschillen op basis van leeftijd en opleidingsniveau

Verschillen op basis van leeftijd

Vertrouwen in de overheid en veiligheidsperceptie

- 55-plussers hebben gemiddeld genomen minder vertrouwen in de overheid; 16-24 jarigen en 35-44 jarigen juist meer.
- Kijkend naar waar Nederlanders zich spontaan het meest zorgen om maken, dan zien we dat 16-24 jarigen zich vaker zorgen maken om klimaatverandering, 35-44 jarigen om terrorisme, 45-54 jarigen over spanningen tussen bevolkingsgroepen en 55-plussers over toenemende criminaliteit.
- Ook geholpen zien we dat Nederlanders jonger dan 35 zich vaker zorgen maken om natuurrampen/de klimaatcrisis. 55-plussers maken zich juist vaker zorgen om infectieziekten.
- 16-24 jarigen schatten de kans dat diverse typen rampen en crises plaatsvinden in Nederland gemiddeld lager in. 65-plussers schatten de kansen hierop juist hoger in.
- De ernst van de gevolgen van milieurampen, zoals extreem weer, aardbevingen en overstromingen, worden door de jongste groep (16-24 jaar) juist ernstiger ingeschat, terwijl hier de 65-plussers de ernst van de gevolgen juist lager inschatten. Echter geldt ook voor veel ander typen rampen/crises dat 65-plussers de gevolgen hiervan minder ernstig inschatten dan gemiddeld.
- Jongeren (16-24 jaar) geven bovengemiddeld vaak aan anderen pas te helpen bij rampen/crises als zijzelf en hun naasten veilig zijn, en dat zij minder snel zullen helpen omdat zij niet weten wat ze moeten doen. Wel geven zij vaker aan informatie te willen over hoe zij zouden kunnen helpen bij rampen.
- 65-plussers geven juist vaker aan zich verplicht te voelen om anderen te helpen.

Rol van de overheid

- 16-24 jarigen geven vaker aan dat zij vinden dat de overheid te weinig doet om extreem weer en natuurbranden te voorkomen. Voor de meeste andere rampen/crises zijn het juist de ouderen (veelal 65+, maar ook 55-plussers) die het preventiebeleid van de overheid ondermaats vinden.

Verschillen op basis van opleidingsniveau

Vertrouwen in de overheid en veiligheidsperceptie

- Hoogopgeleiden hebben vaker vertrouwen in de overheid, laagopgeleiden juist minder.
- Als we kijken naar waar men zich spontaan het meest zorgen om maakt, dan zien we dat hoogopgeleiden zich aanzienlijk vaker zorgen maken om terrorisme en over klimaatverandering. Laagopgeleiden maken zich hier minder vaak zorgen om. Wel maken zij zich vaker zorgen om de openbare veiligheid/toename van geweld en agressie.
- De kans op natuur- en milieurampen in Nederland wordt hoger ingeschat door laagopgeleiden, evenals de kans op spanningen tussen bevolkingsgroepen, geopolitieke dreigingen, financieel-economische bedreigingen en terrorisme. Hoopgeleiden schatten de kans op cyberdreigingen juist hoger in. Middenopgeleiden schatten veel kansen lager in.
- Ook de ernst van natuurrampen worden door laagopgeleiden hoger ingeschat, door hoogopgeleiden juist lager. Ook schatten laagopgeleiden de ernst van de gevolgen van transportongevallen, extremisme en terrorisme hoger in.
- Laagopgeleiden geven vaker aan anderen pas te helpen bij een ramp of crises als zij zelf geen gevaar meer lopen.

Rol van de overheid

- Kijkend naar de rol van de overheid om rampen en crises te voorkomen, dan vinden laagopgeleiden vaker dat de overheid te weinig doet om natuurbranden, transportongevallen, terrorisme, geopolitieke dreigingen en stralingsongevallen te voorkomen.
- Hoogopgeleiden vinden vaker dat de overheid te weinig doet aan het voorkomen van cyberdreigingen en ondermijning van de democratische rechtsstaat.
- Hoogopgeleiden hebben meer vertrouwen in de *informatievoorziening* van de overheid bij rampen of crises; laagopgeleiden juist minder.

Bijlagen

Bijlage
Onderzoekstechnische informatie - kwantitatief

Veldwerkperiode

Het veldwerk is uitgevoerd in de periode 10 oktober 2021 tot 31 oktober 2021

Methode respondentenselectie

Uit het StemPunt-panel van Motivaction.

Incentives

De respondenten hebben als dank voor deelname aan het onderzoek punten voor het StemPunt spaarprogramma ontvangen.

Weging

De onderzoeksdata zijn gewogen (zie ook bijlage gewogen en ongewogen data), daarbij fungeerde het Mentality-ijkbestand als herwegingskader. Dit ijkbestand is wat betreft sociodemografische gegevens gewogen naar de Gouden Standaard van het CBS.

Bewaartermijn primaire onderzoeksbestanden

Digitaal beschikbare primaire onderzoeksbestanden worden tenminste 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard. Beeld- en geluidsopnames op cd en niet digitaal beschikbare schriftelijke primaire bestanden zoals ingevulde vragenlijsten, worden tot 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard.

Overige onderzoekstechnische informatie

Overige onderzoekstechnische informatie en een exemplaar van de bij dit onderzoek gehanteerde vragenlijst is op aanvraag beschikbaar voor de opdrachtgever.

Auteursrecht

Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage - anders dan integrale publicatie - is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

Beeldmateriaal

Motivaction heeft datgene gedaan wat redelijkerwijs van ons verwacht kan worden om de rechthebbenden op beeldmateriaal te achterhalen. Mocht u desondanks menen recht te kunnen doen gelden op gebruikt beeldmateriaal, neem dan contact op met Motivaction.

Pers- en publicatiebeleid

Het vermelden van de naam van Motivaction in persberichten en/of andere publicaties over door Motivaction uitgevoerd onderzoek is gebonden aan een aantal voorwaarden, zoals vastgelegd in ons Pers- en publicatiebeleid.

Motivaction International B.V.

Marnixkade 109F
1015ZL Amsterdam

Postbus 15262
1001MG Amsterdam

020 589 83 83

info@motivaction.nl

www.motivaction.nl

Weet wat mensen drijft.

motivaction
insights and strategy